

FAŠISMUS

VAROVÁNÍ

MADELEINE
ALBRIGHTOVÁ

Spolupracoval Bill Woodward

Přeložil Tomáš Vrba

ARGO

Madeleine Albrightová
FAŠISMUS
VAROVÁNÍ

Z anglického originálu *Fascism: A Warning*,
vydaného nakladatelstvím HarperCollins
v New Yorku roku 2018,
přeložil Tomáš Vrba.
Graficky upravil Libor Batrla.
Odpovědný redaktor Jan Zelenka.
Korektury Jiří Podzimek.
Technický redaktor Milan Dorazil.
Vydalo nakladatelství Argo,
Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
argo@argo.cz, www.argo.cz,
roku 2018 jako svou 3745. publikaci.
Vytiskla tiskárna CPI Moravia Books.
První vydání.

ISBN 978-80-257-2642-6

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS
sklad: Za Halami 877
252 62 Horoměřice
tel: 226 519 383, fax: 226 519 387
e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

Politika vzteku a strachu

Toho dne, kdy fašisté poprvé změnili směr mého života, jsem sotva začínala chodit. Bylo to 15. března 1939. Úderné oddíly německé armády vtrhly do mého rodného Československa, doprovodily Adolfa Hitlera na Pražský hrad a posunuly Evropu na sám práh druhé světové války. Po deseti dnech skrývání jsme s rodiči unikli do Londýna. Tam jsme se připojili k emigrantům z celé Evropy, kteří napomáhali válečnému úsilí Spojenců a plni úzkosti čekali, až to martyrium skončí.

Když se po šesti úmorných letech nacisté vzdali, vraceli jsme se domů s nadějí a s nadšením budovat ve svobodné zemi nový život. Otec pokračoval v práci na ministerstvu zahraničí a po krátký čas bylo vše v pořádku. Pak se naše země v roce 1948 dostala pod nadvládu komunistů. Demokracie skončila a naše rodina byla opět vyhnána do exilu. Do Spojených států jsme dorazili toho roku v Den příměří a pod bdělým dohledem Sochy svobody nás přijali jako uprchlíky. Rodiče mne a mé sourozence – sestru Kathy a bratra Johna – chtěli chránit a zařídit nám co nejnornálnější život, a proto nám neřekli to, co jsme se dozvěděli až po desetiletích: že tři naši prarodiče a mnoho tet, strýců, sestřenic a bratranců patřili k milionům Židů, kteří zahynuli v krajním aktu fašismu – holokaustu.

Když jsem přijela do USA, bylo mi jedenáct a nekladla jsem si žádné vyšší cíle než stát se typickým americkým teenagerem. Zbavovala jsem se evropského přízvuku, s uchem přilepeným k tranzistorovému rádiu jsem četla hromady komiksů a zbožňovala jsem *bubble gum*. Dělal jsem vše proto, abych se přizpůsobila, ale zároveň jsem věděla, že i rozhodnutí přijímaná někde

daleko mohou znamenat rozdíl mezi životem a smrtí. Brzy po nástupu na střední školu jsem založila klub pro mezinárodní vztahy, jmenovala jsem se jeho předsedkyní a vyvolávala jsem debaty o všem možném od maršála Tita po Gándhího myšlenku *satjágrahy* („síly zrozené z pravdy a lásky“).

Mí rodiče si velice vážili svobody, jíž jsme se v naší nové vlasti těšili. Otec se rychle etabloval jako profesor na Denverské univerzitě, psal knihy o hrozbách tyranie a znepokojovalo ho, jak si Američané zvykli na svobodu – „jsou velmi, velmi svobodní“, napsal – natolik, že považují demokracii za samozřejmost. Když jsem pak sama měla rodinu, má matka nám každého 4. července telefonovala, aby se ujistila, zda její vnoučata řádně zpívají vlastenecké písně a jestli šla do průvodu.

Mnoho Američanů má sklon představovat si roky krátce po druhé světové válce v romantických barvách jako časy bezelstné nevinnosti, kdy všichni věděli, že Amerika je veliká a každá rodina má spolehlivého živitele, nejnovější domácí spotřebiče, nadprůměrně nadané děti a růžové životní vyhlídky. Ve skutečnosti byla studená válka obdobím permanentní úzkosti, v níž doznívající stín fašismu zastřel temný mrak jiného druhu. Když jsem dorůstala, hladina radioaktivního stroncia 90 v dětských zubech padesátkrát přesahovala přirozené hodnoty. Prakticky v každém městě hlídka civilní obrany vyzývaly občany, aby si za domem vybudovali protiatomový kryt zásobený nakládanou zeleninou, společenskými hrami jako Monopoly a cigaretami. Děti ve velkých městech dostaly kovové identifikační známky s vyrytým jménem pro případ, že by došlo k nejhorsímu.

Později jsem se vydala na stejnou dráhu jako můj otec a učila jsem na univerzitě. Zaměřila jsem se mimo jiné na země střední a východní Evropy, které byly odsunuty do role pouhých satelitů obíhajících kolem totalitárního slunce a o nichž převládalo mínění, že se v nich nikdy neudálo nic zajímavého a nic podstatného se tam nikdy nezmění. Marxův sen o ráji dělnictva tam degeneroval do orwellovského děsivého snu. Nejvyšším dobrem byla konformita, na každý domovní blok dohlíželi špiclové, celé země žily za ostatním drátem a jejich vládci tvrdili, že dole je nahoře a černá že je bílá.

Pak přišla změna a její rychlost budila úžas. Deset let staré požadavky dělníků v loděnicích a povzbuzení od papeže narozeného ve Wadowicích přinesly v červnu 1989 Polsku demokratickou vládu. V říjnu toho roku se stalo demokratickou republikou Maďarsko a počátkem listopadu padla

Berlínská zeď. V oněch zázračných dnech naše televize každé ráno přinášely zprávy o tom, co se tak dlouho zdálo nemožné. Dosud si vybavuji rozhodující okamžiky sametové revoluce v mé rodné zemi – sametové proto, že se obešla bez rozbitých hlav a výstřelů. Onoho mrazivého odpoledne koncem listopadu na Václavském náměstí v Praze dav 300 000 lidí radostně zvonil klíči, a vládě komunistů odzvonilo. Na balkoně s výhledem na ty zástupy stál Václav Havel, statečný dramatik, který byl ještě před půl rokem politickým vězněm a o pět týdnů později skládal přísahu prezidenta svobodného Československa.

V té chvíli jsem se stejně jako tolik lidí domnívala, že demokracie úspěšně zvládla tu nejtěžší zkoušku. Kdysi mocný Sovětský svaz, oslabený hospodářskou stagnací a ideologicky vyčerpaný, se roztříštil jako váza upuštěná na kamennou podlahu, čímž získaly svobodu Ukrajina, Kavkaz, Pobaltí i středoasijské republiky. Závody v jaderném zbrojení skončily, aniž kdokoli vyletěl do povětří. Na Východě se v Jižní Koreji, na Filipínách a v Indonésii podařilo sesadit dlouholeté diktátory. Na západní polokouli v Latinské Americe vojenské režimy postupně nahrazovali řádně zvolení prezidenti. V Africe propuštění Nelsona Mandely – dalšího vězně, který se stane prezidentem – povzbudilo naděje na obrodu celé oblasti. Počet zemí, jež si zasluhují označení „demokracie“, vzrostl po celém světě z pětácti na více než sto.

V lednu 1991 George H. W. Bush v projevu ke Kongresu prohlásil, že „konec studené války je vítězstvím celého lidstva (...) a umožnilo ho do značné míry vůdčí postavení Ameriky“. Václav Havel z druhé strany Atlantiku dodal, že „Evropa se pokouší dát sama sobě historicky nový druh pořádku, kterému se říká její sjednocování (...) Jde tedy o budování Evropy, v níž by už nikdo mocný nemohl utiskovat kohokoli méně mocného, v níž by už nebylo možné řešit spory silou“.

Dnes, po více než čtvrt století, si musíme položit otázku, co se to stalo s onou povznášející vizí, proč zjevně chřadne, místo aby se projasňovala? Proč je nyní podle organizace Freedom House demokracie „vystavena útokům a ustupuje“? Proč se tolik lidí v mocenském postavení snaží narušit důvěru veřejnosti k volbám, k soudům, k médiím a – což má pro budoucnost naší planety zásadní význam – k vědě? Proč jsme dovolili, aby vznikla tak nebezpečná propast mezi bohatými a chudými, mezi obyvateli měst a venkova, mezi lidmi s vyšším vzděláním a těmi, kteří ho postrádají? Proč se Spojené

státy – přinejmenším dočasně – vzdaly své vůdčí role v mezinárodních vztazích? A proč mluvíme znovu, už v jednadvacátém století, o fašismu?

Jedním z důvodů je, upřímně řečeno, Donald Trump. Představíme-li si fašismus jako téměř zhojenou ránu z minulosti, tak instalovat Trumpa do Bílého domu bylo jako strhnout obvaz a rozškrábnout strup.

Politickou třídu ve Washingtonu – stejnou měrou republikány, demokraty a nezávislé – Trumpovo zvolení tak vyděsilo, že být to ve staré němé filmové grotesce, hrdina by oběma rukama popadl svůj klobouk, narazil si ho až přes uši, vyskočil do vzduchu a padl naznak. Spojené státy již v minulosti zažily tak či onak nedokonalé prezidenty, vlastně jsme nikdy neměli jiné, v moderní době ale nikdy nestál v čele exekutivy člověk, jehož výroky a činy by byly natolik v rozporu s demokratickými ideály.

Již od počátků své kampaně i po příchodu do Oválné pracovny se Donald Trump hrubě vyjadřoval o politických institucích a zásadách, jež tvoří základy otevřeného vládnutí. Po celou dobu přitom systematicky rozvracel úroveň politické debaty ve Spojených státech, prokazoval neuvěřitelnou přezíravost k faktům, urážel své předchůdce, vyhrožoval, že své soupeře „zavře do vězení“, novináře z tradičních médií označoval za „nepřátele amerického lidu“, šířil lži o poctivosti volebního procesu v USA, prosazoval nesmyslně nacionalistickou hospodářskou a obchodní politiku, zesměšňoval imigranty i země, odkud přišli, a živil paranoidní fanatismus vůči vyznavačům jednoho z předních světových náboženství.

Na světové politiky s autokratickými sklony takové výbuchy působí jako balzám. Místo aby kritizoval protidemokratické síly, Trump jim je posilou – a dodavatelem výmluv. Při svých cestách slyším stále stejné otázky: Jestliže prezident USA říká, že tisk pořád lže, jak můžeme vytýkat Vladimíru Putinovi, že tvrdí totéž? Když Trump prohlašuje, že soudci jsou zaujatí a že americký systém boje proti zločinnosti je „k smíchu“, co může zastavit samovládce jako filipínského Rodriga Duterte před zpochybňováním tamní justice? Pokud Trump obviňuje opoziční politiky ze zrady jen proto, že netleskají jeho slovům, z jaké pozice má Amerika protestovat proti žalářování vězňů svědomí v jiných zemích? Jestli hlava nejmocnější země světa vidí život jako bezohledný zápas, v němž žádná země nemůže nic získat jinak než

na úkor někoho jiného, kdo ponese prapor mezinárodní týmové spolupráce, když ty nejobtížnější problémy nelze řešit jiným způsobem?

Představitelé států mají povinnost sloužit co nejlépe jejich zájmům – to je samozřejmost. Když Donald Trump hlásá, že pro něj je „Amerika na prvním místě“, konstatuje podobnou samozřejmost. Žádný seriózní politik nikdy neměl v úmyslu stavět Ameriku na druhé místo. V tomto případě nejde o cíl. Trump se od všech prezidentů, kteří následovali po tristní trojici Harding, Coolidge a Hoover, liší svým pojetím, jak americké zájmy nejlépe prosazovat. Vnímá svět jako bojště, na němž se každá země snaží ovládnout všechny ostatní, přičemž mezi sebou soutěží jako developeři s cílem přivést protivníka na mizinu a z obchodů vytřískat každý desetník zisku.

Vzhledem k Trumpovým životním zkušenostem lze pochopit, že může takto uvažovat, a v mezinárodní diplomacii a obchodu se dozajista najdou případy, kdy je striktní rozdělení na vítěze a poraženého zcela zřejmé. Nicméně přinejmenším od konce druhé světové války Spojené státy zastávaly názor, že vítězství lze vybojovat a udržet snáze prostřednictvím společné akce, než když jedna země postupuje sama.

Generace Franklina Roosevelta a Harryho Trumana byly přesvědčeny o tom, že nejlepší bude prosazovat společnou bezpečnost, společný blahobyt a společnou svobodu. Například Marshallův plán z roku 1947 se zakládal na zjištění, že americké hospodářství by bez evropských trhů schopných kupovat zboží, které američtí farmáři a americký průmysl potřebují prodat, stagnovalo. Znamenalo to, že nejlepší způsob, jak stavět Ameriku na první místo, bylo pomoci našim evropským (a asijským) partnerům vybudovat vlastní dynamickou ekonomiku. Podobná úvaha vedla k Trumanovu „programu Čtvrtého bodu“, který zpřístupnil americkou technickou pomoc Latinské Americe, Africe a Blízkému východu. Srovnatelné postupy se osvědčily v oblasti bezpečnosti. Prezidenti od Roosevelta po Obamu se snažili pomáhat spojencům, aby byli schopni se chránit sami, a současně se zapojit do kolektivní obrany proti společnému nebezpečí. Nedělali jsme to ve jménu dobročinnosti, ale proto, že jsme se velmi drsně poučili, že problémy v daleké cizině, pokud na ně včas nereagujeme, mohou zanedlouho ohrozit i nás.

Toto mezinárodní poslání vůdčích politiků je úkol, který nikdy nekončí. Stará nebezpečí málokdy zmizí úplně a nová přicházejí stejně pravidelně jako svítání. Účinně se s nimi vypořádat nikdy nebylo jenom otázkou peněz a moci.

Jak státy, tak lidé musí spojit síly, a to se nestane samo od sebe. Přestože Spojené státy ve svých na události tak bohatých dějinách udělaly mnoho chyb, díky svému odhodlání stát v čele pochodu směrem, jaký si přeje většina – ke svobodě, spravedlnosti a míru – si udržely schopnost mobilizovat druhé. Nyní stojíme před otázkou, zda se bude Amerika i nadále moci prokazovat tímto druhem vůdcovství za vlády prezidenta, který podle všeho nepřikládá větší váhu ani mezinárodní spolupráci, ani demokratickým hodnotám.

Odpověď na tuto otázku bude mimořádně důležitá, neboť třebaže příroda se děsí vakua, fašismus ho velice vítá.

Nedávno jsem jednomu známému prozradila, že píšu novou knihu, a on se zeptal: „Jaké je téma?“ „Fašismus,“ odpověděla jsem. Vypadal trochu zmateně: „*Fashion*?“ Spletl se méně, než by se zdálo, jelikož fašismus je poslední dobou opravdu v módě – vplížil se do společenské a politické konverzace jako nebezpečná liána. Nesouhlasíte s někým? Je to fašista, řeknete a zbavíte se tak povinnosti věcně zdůvodnit své tvrzení. „Fašismus“ bylo v roce 2016 na internetových stránkách slovníku Merriam-Webster nejvyhledávanější slovo s výjimkou slova „surreálný“, jež zaznamenalo prudký vzestup po listopadových prezidentských volbách.

Používáním termínu „fašista“ se odhalíte. Pro krajní levici se hodí prakticky na každého papaláše. Pro část ne úplně krajní pravice je fašista Barack Obama – kromě toho, že je to navíc socialista a tajný muslim. Pro vzpurné pubertáky je fašistické, když jim rodiče omezí některé funkce mobilního telefonu. Když si lidé chtějí ulevit od každodenních křivd a zklamání, vylétá to slovo z milionů úst: učitelé jsou fašisté a právě tak feministé a feministky, šovinisté a šovinstky, instruktoři jógy, policisté, lidé na dietě, byrokrati, bloggeři, cyklisté, redaktoři, čerstvě odnaučení kuřáci a výrobci obalů, které nemají otevřít děti. Jestli si zvykneme to slovo nadužívat, bude se nám brzy zdát, že máme právo jím onálepkovat kohokoli nebo cokoli, co nám jde na nervy – a tím výraz, který měl a má být silný, zbavíme účinnosti.

Co tedy ale je skutečný fašismus a jak poznáme jeho vyznavče? Kladu tyto otázky postgraduálním studentům Georgetownské univerzity. Je jich něco přes dvacet a sedí v kruhu kolem stěn mého obývacího pokoje a snaží se uhlídat lasagne na papírových talířích, které drží na klíně. Najít odpovědi bylo těžší,

než by se dalo čekat, poněvadž chybějí definice, o nichž by panovala shoda, nebo byly alespoň jinak uspokojivé, přestože badatelé, kteří se o ně pokoušeli, už vyplývali celé moře inkoustu. Kdykoli nějaký odborník zvolá „heuréka“ a tvrdí, že dosáhl konsensu, pravidelně vyvolá nesouhlas pobouřených kolegů.

Mí studenti si to přes složitost problému rozhodně chtěli vyzkoušet. Začali pěkně od základů a vypočítali znaky, které jsou podle jejich mínění pro ten pojem nejpříhodnější. „Mentalita ‚oni proti nám‘,“ zněl jeden návrh. Další student zdůraznil vlastnosti „nacionalistický, autoritářský, protidemokratický“. Třetí poukázal na aspekt násilí. Čtvrtý hlas chtěl vědět, proč je fašismus vždy pokládán za pravicový, když přece „Stalin byl právě tak fašista jako Hitler“.

Jiná studentka poznamenala, že fašismus je často spojován s lidmi, kteří patří do určité etnické nebo rasové skupiny, jsou pod hospodářským tlakem a mají pocit, že jim jsou upírány výhody, na které mají nárok. „Nejde ani tolik o to, co lidé mají,“ uvažovala, „ale o to, co si myslí, že by měli mít – a čeho se bojí.“ Strach je důvod, proč může fašismus emocionálně zasáhnout do všech vrstev společnosti. Žádné politické hnutí nemůže vzkvétat bez lidové podpory, ovšem fašismus závisí na bohatých a mocných stejně jako na obyčejných lidech – na těch, kteří mají hodně co ztratit, i na těch, kteří nemají nic.

Tento pohled nás přivedl k tomu, že bychom možná měli fašismus chápat ne tolik jako politickou ideologii, ale jako způsob, jak uchvátit moc a pak ji udržet. Například v Itálii ve dvacátých letech 20. století působili – jak se sami označovali – levicoví fašisté (ti byli stoupenci diktatury nemajetných), fašisté pravicoví (kteří prosazovali autoritářský stát a korporativismus) a středoví (zastánci návratu monarchie a absolutismu). Národně socialistická německá dělnická strana, NSDAP (nacisté), původně vznikla na základě seznamu požadavků, který se orientoval na antisemity, odpůrce přistěhovalectví i odpůrce kapitalismu, avšak zároveň prosazoval vyšší starobní důchody, více příležitostí ke vzdělání pro chudé, zákaz dětské práce a lepší zdravotní péči pro matky s dětmi. Nacisté byli rasisté, ale zároveň se považovali za reformátory.

Pokud fašismus spíše než v určitém politickém zaměření spočívá v hledání cesty k moci, tak jaká je taktika jeho představitelů? Mí studenti se shodli, že si nejlépe pamatujeme ty fašistické vůdce, kteří měli charisma. Každý z nich si tak či onak vytvořil silné citové pouto s davem a pak jako ústřední postava nějaké sekty nechal vyvířít na povrch hluboké a často ohavné pocity. A právě tak mohou chapadla fašismu pronikat do nitra demokracie. Na rozdíl od

monarchie či vojenské diktatury uvalených na společnost shora fašismus čerpá energii z lidí vyvedených z rovnováhy prohranou válkou, ztrátou zaměstnání, vzpomínkou na ponížení nebo pocitem, že jejich země se někam propadá. Čím bolestnější jsou důvody jejich zloby, tím snazší je pro vůdce-fašistu získat přívržence, ať už oháněním se šancí na obnovu nebo sliby vzít si zpět, co bylo ukradeno.

Podobně jako buditelé mnohem neškodnějších hnutí i tito světšší misio- náři umějí využít takřka všelidské touhy být součástí nějakého smysluplného snažení. Ti nadanější mají smysl pro divadlo – dovedou organizovat masová shromáždění s vojenskou hudbou, s paličskými projevy, s provoláváním slávy a s pozdravy se vztyčenou paží. Věrným stoupcům nabízejí jako odměnu členství v klubu, do něž ostatní, často za všeobecného posměchu, nemají přístup. Fašisté potřebují vybudit vášně a používají k tomu agresivitu, mili- tarismus, a pokud to okolnosti dovolují, hlásají expanzi. Aby si pojistili bu- doucnost, nadělají ze škol semináře pro výchovu oddaných věřících, z nichž povstane „nový člověk“, který bude bez ptaní a bez váhání poslouchat. A jak si povšiml jeden můj student, „fašista, jehož kariéra začne zvolením do funkce, se bude ohánět legitimitou, jakou ostatní nemají“.

A co bude následovat, když už se vyšplhá do mocenského postavení? Jak si fašista upevní autoritu? Na to se ozvalo hned několik studentů: „Bude ovládat informace.“ A další dodala: „Právě proto máme dnes tolik důvodů k obavám.“ Většina z nás považovala nové revoluční technologie především za prostředek, jímž mohou navzájem komunikovat lidé nejrůznějších profesí nebo společenského postavení, vyměňovat si názory a lépe chápat, proč se lidé chovají, jak se chovají, jinými slovy si zpřesňovat vnímání pravdy. Pořád je tomu tak, ale už si nejsme úplně jisti. Navíc je tu ona hrozba s názvem „Velký bratr“, totiž ty hory osobních údajů uložené v sociálních sítích. Jestliže může tyto informace použít zadavatel reklamy, aby se zaměřil na konkrétního zákazníka na základě jeho osobních zájmů, co by mohlo zabránit fašistické vládě, aby dělala totéž? „Předpokládejme, že se vydám na demonstraci, třeba na Pochod žen,“ uvažuje studentka, „a vyvěsím na síť fotku. Mé jméno se dostane na seznam a ten seznam může skončit kdekoliv. Jak se proti tomu můžeme chránit?“

Jestě větší znepokojení budí schopnost zlotřilých režimů a jejich agentů ší- řit přes falešné webové stránky a přes Facebook lži. Různým extremistickým

organizacím navíc nové technologie umožňují vytvářet skupiny, které se stálým opakováním konspiračních teorií, falešných příběhů a primitivních náboženských nebo rasových předsudků jako ozvěnou utvrzují ve svých názorech. Tak zní první zákon klamání veřejnosti: Jsou-li téměř každé tvrzení, historka nebo pomluva opakovány dostatečně často, začnou znít věrohodně. Internet měl být spojencem svobody a branou k poznání, v některých případech však není ani jedno, ani druhé.

Historik Robert Paxton začíná jednu ze svých knih zjištěním: „Fašismus byl nejdůležitější politickou inovací 20. století – a byl také zdrojem mnoha jeho strádání.“ Paxton a další badatelé v průběhu let sestavili seznam řady součástí, jež tvoří hybný mechanismus fašismu. O podobný seznam se pokusila na závěr našich diskusí i moje třída.

Většina studentů se shodla na tom, že fašismus je extrémní podobou autoritářské vlády. Občané mají povinnost dělat přesně to, co jim jejich vedení řekne, že musí dělat, a nic více a nic méně. Učení fašismu je spojeno s fanatickým nacionalismem. Tradiční společenská smlouva je postavena na hlavu. Jestliže dříve občané výměnou za ochranu svých práv předali moc státu, nyní se moc odvíjí od vůdce a lid nemá žádná práva. Za vlády fašismu je posláním občanů sloužit a vláda má za úkol vládnout.

Při hovorech na toto téma jsou často zaměňovány pojmy jako totalitarismus, diktatura, tyranie, despotismus nebo autokracie a zmatek panuje i v tom, nakolik se liší od fašismu, nebo se s ním překrývají. Jako badatelka bych možná podlehla pokušení do tohoto houští zabrousit, jako bývalou diplomatku mne však zajímají především činy, ne nálepky. Fašista je podle mne ten, kdo se silně identifikuje s celým národem nebo s celou skupinou obyvatel a uzurpuje si právo mluvit jejich jménem, nezajímají ho práva ostatních a je odhodlán použít k dosažení svých cílů veškeré nutné prostředky včetně násilí. V takovém pojetí fašista nejspíš bude tyran, avšak tyran nemusí být fašista.

Rozdíl se často pozná podle toho, komu je svěřena zbraň. V 17. století v Evropě bojovala v náboženských válkách katolická šlechta proti protestantské šlechtě, avšak obě strany se shodovaly v tom, že bude bezpečnější si najímat armády žoldnéřů než vyzbrojit venkovany. Moderní diktátoři se rovněž mají zpravidla na pozoru před vlastními občany, a proto si pro svou ochranu zakládají královské gardy nebo podobné elitní bezpečnostní jednotky. Fašisté naopak očekávají podporu davů. Jestliže králové se snaží udržet lidi v klidu,

fašisté je naopak rozvášní tak, aby, když začnou boje, měla jejich pýchota dost vůle a palebné síly zaútočit první.

Fašismus se zrodil počátkem 20. století v době rušného intelektuálního kvasu a ožívajícího nacionalismu v kombinaci s šířícím se zklamáním nad tím, že zastupitelská parlamentní demokracie nebyla schopna udržet krok s technickým rozvojem provázejícím průmyslovou revoluci. Již v předcházejících desetiletích prosazovali vzdělanci jako Thomas Malthus, Herbert Spencer, Charles Darwin a Darwinův bratranec Francis Galton myšlenku života coby neustálého zápasu o adaptaci a přežití, v němž má sotva místo sentimentalita a který už vůbec nezaručuje další rozvoj. Vlivní myslitelé od Friedricha Nietzscheho po Sigmunda Freuda promýšleli, jakým směrem se bude ubírat svět, který se viditelně zbavoval řetězů dávných tradic. Sufražetky přišly s revolučním názorem, že i ženy mají svá práva. Vlivné osobnosti světa politiky a umění otevřeně hovořily o zdokonalení lidstva cílevědomým výběrem.

Mezitím se díky úžasným vynálezům jako elektřina, telefon, vozy bez koní a parolodě zmenšovaly vzdálenosti ve světě, avšak právě ony vynálezy zároveň braly práci milionům sedláků a řemeslníků. Všude se daly do pohybu zástupy lidí – do měst se valily početné rodiny z venkova a miliony Evropanů všeho nechaly a vydaly se za oceán.

Pro řadu těch, kdo zůstali, náhle přísliby neodmyslitelně spjaté s osvícenstvím a s francouzskou i americkou revolucí ztratily cenu. Spousty lidí nemohly najít práci a ti, kdo práci měli, byli mnohdy vykořisťováni a později obětováni v krvavé partii vedené na šachovnici bojišť první světové války. Winston Churchill o této tragédii napsal: „Do tkáně lidské společnosti bylo vloženo tolik bezpráví, že je ani celé století nezahladí.“ Avšak za situace, kdy se zdiskreditovala aristokracie, na náboženství se upíraly podezřivé zraky a staré politické kolosy jako Osmanská říše a Rakousko-Uhersko směřovaly k rozpadu, hledání odpovědí nesneslo odklad.

Pozornost veřejnosti si jako první získal demokratický idealismus prosazovaný prezidentem Woodrowem Wilsonem. Ještě než USA vstoupily do války, vyhlásil zásadu, že „každý národ má právo zvolit si suverenitu, pod kterou chce žít“. (...)